

МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД ДО ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ У ПРОЦЕСІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ ФУНКЦІЙ

INTERDISCIPLINARY APPROACH TO LEGAL EDUCATION IN THE PROCESS OF TRANSFORMING STATE FUNCTIONS

Болюбаш А.Р., здобувач кафедри права та публічного управління

ЗВО «Університет Короля Данила»

ORCID ID: 0009-0006-5375-0093

Мета статті полягає у здійсненні міждисциплінарного теоретико-правового аналізу правового виховання як ключового чинника трансформації та ефективної реалізації функцій держави в умовах сучасних глобальних викликів. Автор ставить за мету обґрунтувати, що правове виховання, будучи не лише інструментом формування правосвідомості громадян, але й культурно-комунікативним механізмом, відіграє провідну роль у становленні правової культури, легітимзації державної політики та підтримці функціональної стабільності правової системи. У контексті динамічних змін, спричинених цифровізацією, війною, євроінтеграційними процесами та інституційною кризою довіри, правове виховання розглядається як базис для оновлення нормативної парадигми державного управління, гуманітарної, соціальної та комунікативної функцій держави. Також дослідження має на меті з'ясувати, яким чином міждисциплінарний підхід до правового виховання із залученням педагогічного, соціологічного, культурологічного та юридичного інструментарію, що може забезпечити побудову ефективної національної стратегії правової освіти, адаптованої до викликів сучасності та перспектив сталого демократичного розвитку. У результаті проведеного дослідження встановлено, що правове виховання є не лише допоміжним інструментом реалізації державної політики, а ключовим чинником формування ефективної, стійкої та ціннісно орієнтованої моделі державних функцій. Доведено, що розвиток правової культури, формування правосвідомості, а також міждисциплінарне включення освітніх, соціальних, культурологічних та комунікативних елементів правового виховання сприяють гуманізації, демократизації та модернізації функцій держави, зокрема соціальної, гуманітарної, регулятивної та комунікативної. Встановлено, що правове виховання в умовах глобалізації, війни та цифровізації набуває стратегічного значення як інструмент національної стійкості, правової інтеграції та забезпечення легітимності державної діяльності. Розкрито роль громадянського суспільства, освітніх інституцій і цифрових платформ як основних суб'єктів правопросвітницької взаємодії. Підкреслено необхідність оновлення державної стратегії правового виховання, її нормативного та інституційного забезпечення, з урахуванням міжнародного досвіду та міждисциплінарного підходу. Наукова новизна дослідження полягає у формулюванні концептуального бачення правового виховання як міждисциплінарного механізму трансформації функцій держави в умовах сучасних глобальних викликів. Уперше правове виховання розглянуто не лише як елемент правової політики чи освітньої практики, а як структуроутворюючий чинник у системі державного управління, що здатний формувати легітимні, культурно адаптовані та ефективні функціональні орієнтири держави. У межах дослідження запропоновано авторську інтерпретацію взаємозв'язку між правовою культурою, правосвідомістю та функціональною модернізацією держави. Обґрунтовано, що саме міждисциплінарний підхід до правового виховання із залученням соціологічних, педагогічних, культурологічних і юридичних інструментів дозволяє забезпечити системне, стійке й ціннісно вивірене оновлення функцій сучасної демократичної держави.

Ключові слова: правове виховання, функції держави, правова культура, правосвідомість, правова освіта, нормативна адаптація, соціальна інтеграція, цифровізація.

The purpose of this article is to conduct an interdisciplinary theoretical and legal analysis of legal education as a key factor in the transformation and effective implementation of state functions under the conditions of modern global challenges. The author aims to substantiate that legal education, being not only a tool for forming citizens' legal awareness but also a cultural and communicative mechanism, plays a leading role in shaping legal culture, legitimizing state policy, and supporting the functional stability of the legal system. In the context of dynamic changes caused by digitalization, war, European integration processes, and the institutional crisis of trust, legal education is considered a foundation for the renewal of the normative paradigm of public governance and of the humanitarian, social, and communicative functions of the state. The study also seeks to explore how an interdisciplinary approach to legal education—integrating pedagogical, sociological, cultural, and legal instruments can ensure the construction of an effective national legal awareness strategy, adapted to contemporary challenges and aimed at sustainable democratic development. The study established that legal education is not merely an auxiliary instrument for implementing state policy but a crucial factor in shaping an effective, resilient, and value-oriented model of state functions. It has been demonstrated that the development of legal culture and legal consciousness, as well as the interdisciplinary inclusion of educational, social, cultural, and communicative elements in legal education, contribute to the humanization, democratization, and modernization of state functions, particularly in their social, humanitarian, regulatory, and communicative dimensions. Legal education, in the conditions of globalization, war, and digital transformation, acquires strategic importance as a tool of national resilience, legal integration, and legitimacy of state activity. The role of civil society, educational institutions, and digital platforms is revealed as key actors in legal awareness dissemination. The study emphasizes the necessity to update the national strategy for legal education and its normative and institutional support, taking into account international experience and interdisciplinary methodology. The scientific novelty of this research lies in the formulation of a conceptual vision of legal education as an interdisciplinary mechanism for transforming state functions in response to modern global challenges. For the first time, legal education is considered not only as an element of legal policy or educational practice, but as a structural determinant within the system of public administration capable of forming legitimate, culturally adapted, and functionally effective orientations of the state. The research proposes an original interpretation of the interrelationship between legal culture, legal consciousness, and the functional modernization of the state. It is substantiated that only an interdisciplinary approach to legal education, involving sociological, pedagogical, cultural, and legal tools, can ensure a systemic, sustainable, and value-aligned renewal of state functions in a modern democratic society.

Key words: legal education, state functions, legal culture, legal consciousness, legal awareness, normative adaptation, social integration, digitalization.

Актуальність теми. Слід відмітити, що трансформації держави у сучасних умовах, що спричинені глобалізаційними процесами, цифровими змінами, воєнними викликами та кризою довіри до державних інституцій, питання правового виховання набуває принципового значення. Традиційні підходи до формування правосвідомості виявля-

ються недостатніми для забезпечення ефективної реалізації державних функцій у динамічно змінюваному соціальному середовищі. Натомість зростає потреба в переосмисленні ролі правового виховання як комплексного соціального явища, що поєднує юридичні, педагогічні, культурологічні та комунікативні елементи. Особливої актуальності набуває

міждисциплінарний підхід до правової просвіти, здатний сприяти ціннісній інтеграції реформ, легітимації публічної політики та формуванню нових функціональних орієнтирів держави. У цьому контексті необхідним є наукове дослідження правового виховання як чинника оновлення нормативної та інституційної парадигми сучасного врядування.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблематика правового виховання як чинника формування правової свідомості, правової культури та ефективного функціонування держави розглядається в межах сучасної правової науки, педагогіки, соціології та публічного управління. У наукових дослідженнях акцентується на значенні правової просвіти для побудови правової держави, консолідації суспільства, запобігання правопорушенням та зміцнення громадянської відповідальності. Значна увага приділяється міждисциплінарним аспектам виховання, зокрема взаємозв'язку між освітньою політикою, соціальним середовищем, ціннісними орієнтирами та правовим регулюванням. Разом із тим, недостатньо опрацьованими залишаються питання інтеграції правового виховання в стратегії трансформації державних функцій, зокрема в умовах цифровізації, війни та євроінтеграції. Саме ці аспекти потребують подальшого наукового осмислення з урахуванням сучасних викликів і міжнародного досвіду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Варто відмітити, що у сучасних умовах функції держави набувають нових змістових акцентів, зумовлених трансформацією суспільства, глобальними викликами, а також зростанням значення гуманітарного і ціннісного виміру державної політики. У цьому контексті правове виховання постає не лише як елемент правової політики, а як структуроутворюючий чинник, що опосередковує ефективність реалізації базових функцій держави.

Зокрема, гуманітарна функція вимагає системної просвіти населення щодо прав людини, цінності гідності, солідарності й інклюзії. Правове виховання сприяє утвердженню цих цінностей через формування світоглядної основи громадянської відповідальності. Соціальна функція держави неможлива без наявності у громадян уявлення про свої права й обов'язки, засоби правового захисту та механізми соціальної справедливості, що також забезпечується через належну правову просвіту. У свою чергу, регулятивна функція набуває ефективності лише за умови правової обізнаності суб'єктів, здатних свідомо взаємодіяти з нормами права, виконувати їх не з примусу, а внаслідок внутрішньої переконаності. Комунікативна функція держави передбачає діалог із суспільством, у якому правове виховання слугує інструментом формування єдиного правового простору сприйняття державної політики.

Правосвідомість, що формується завдяки системному правовому вихованню, виступає основою для легітимної реалізації державних функцій. Як підкреслюють дослідники, відсутність сформованої правової культури веде до правового нігілізму, формалізму або пасивного ставлення до державних ініціатив [10, с. 124]. Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах війни, коли необхідно підтримувати єдність суспільства на основі правових і гуманістичних принципів; у часи глобалізації, коли зростає конкуренція правових систем і виникає потреба у національній правовій ідентичності; в епоху цифровізації, коли змінюється сама природа правової взаємодії та з'являються нові виклики для правосвідомості, наприклад цифрові права, етика штучного інтелекту.

Отже, правове виховання у своїй еволюції з простого інструмента інформаційного впливу перетворюється на комплексний механізм формування свідомої правової особистості та сталого суспільства, яке здатне не лише адаптуватися до змін, а й активно впливати на якість реалізації державних функцій [13, с. 23].

Сучасне правове виховання вже давно вийшло за межі суто юридичної парадигми, набувши міждисциплінарного

характеру. Це зумовлено не лише складністю правових явищ, а й необхідністю формувати свідоме, відповідальне ставлення до права як соціального регулятора. Такий підхід відкриває нові можливості для забезпечення глибшого впливу на правосвідомість громадян і ефективнішої реалізації функцій держави.

Юридичний аспект правового виховання полягає в оволодінні особою базовими знаннями про систему права, його принципи, джерела, а також набутті практичних навичок застосування норм у повсякденному житті. Проте формального знання права недостатньо для формування глибокої правової культури потрібне залучення педагогіки та психології [2, с. 79-86]. У педагогічному аспекті особлива увага приділяється методам і формам правового впливу, адаптованим до вікових та індивідуальних особливостей суб'єкта. Психологічний вимір правового виховання передбачає опрацювання механізмів внутрішньої мотивації, впливу на установки, поведінкові моделі та ціннісні орієнтації [11, с. 67-84].

Також, соціологічний компонент дозволяє осмислити правове виховання в контексті суспільних процесів. Інституції соціалізації школа, сім'я, церква, медіа стають ключовими трансляторами правових норм і моделей правомірної поведінки. Як вказують дослідження, саме соціальне середовище формує уявлення про справедливість, авторитет права та допустимість правопорушень, що прямо впливає на правову культуру на рівні громади та держави [5, с. 32].

Культурологічний та комунікативний аспекти дають змогу зрозуміти, як мова, традиції, історична пам'ять і символічні форми впливають на сприйняття права. Культурна матриця суспільства визначає ступінь довіри до правових інститутів, готовність до підпорядкування нормам, а також межі допустимого правового експерименту. Мова як інструмент правового формулювання виступає засобом кодування норм і водночас каналом їх легітимації. Ефективне правове виховання неможливе без урахування національно-культурної специфіки, особливо в умовах конфліктів, трансформацій або адаптації до міжнародних стандартів [9, с. 193-212].

Міждисциплінарний підхід до правового виховання не лише поглиблює теоретичне розуміння феномену правової культури, але й вимагає конкретних практичних рішень, здатних забезпечити ефективну трансляцію правових знань і цінностей на різних рівнях суспільної взаємодії. У сучасних умовах, коли соціальні, політичні та технологічні зміни відбуваються з безпрецедентною швидкістю, правове виховання має базуватися на гнучких, інноваційних моделях, що поєднують освітню, цифрову, комунікативну й інституційну складові.

Освітні програми, які інтегрують правову тематику в шкільну та університетську освіту, становлять фундамент для формування базової правової свідомості. Однак ефективність таких програм значною мірою залежить від їх міждисциплінарного змісту та практичної орієнтації [14, с. 22-36]. Успішні моделі правового виховання виходять за межі традиційної лекційної форми й включають кейс-методи, моделювання судових процесів, аналіз реальних юридичних ситуацій, інтерактивні навчальні проекти. Такий підхід дозволяє поєднати юридичні знання з етичними, соціальними та культурними компетентностями.

Цифрові платформи правової просвіти відіграють дедалі важливішу роль у формуванні правової культури широких верств населення. Онлайн-курси, мобільні додатки, інтерактивні симуляції, віртуальні правові лабораторії, усе це створює середовище, в якому право стає доступним, актуальним і персоналізованим. Особливо актуальними є ініціативи, спрямовані на молодь, які комбінують правову інформацію з ігровими платформами, що сприяє внутрішній мотивації до засвоєння правових знань [4, с. 73-78].

Важливою умовою успішної реалізації міждисциплінарного правового виховання є налагоджена взаємодія між державними інституціями, громадянським суспільством і медіа [3, с. 204]. Держава має не лише фінансувати відповідні програми, але й забезпечувати інституційну сталість та інтеграцію правових цінностей у державну політику. Громадські організації виступають важливими агентами змін, здатними ініціювати інноваційні підходи, залучати локальні спільноти, здійснювати моніторинг і оцінку ефективності програм. Медіа ж виконує роль ретранслятора й критика, що формує суспільну думку про правові норми, поведінкові моделі, легітимність реформ.

У світлі глобальних трансформацій, викликаних технологічними змінами, війнами, екологічними загрозами та кризами довіри до державних інституцій, правове виховання постає як стратегічний інструмент формування соціального капіталу держави [6, с. 52]. Проте існуючі практики залишаються фрагментарними, несистемними та орієнтованими переважно на вузькі освітні формати, що не відповідають сучасним викликам. У зв'язку з цим, постає нагальна потреба в розробці і реалізації національної стратегії правового виховання, заснованої на міждисциплінарному підході, що поєднує правову, освітню, культурну, соціальну та інформаційну політики.

Ця стратегія має передбачати інтеграцію правової освіти на всіх рівнях формальної та неформальної освіти, а також у сфері державного управління та публічного адміністрування. Її інституційне забезпечення повинне охоплювати діяльність органів виконавчої влади, правозахисних структур, закладів освіти, ЗМІ, громадських організацій, забезпечуючи міждисциплінарну координацію та єдині стандарти правового виховання. Водночас ключову роль відіграє нормативна база: необхідно не лише конституційно закріпити обов'язковість правової освіти, але й деталізувати механізми її реалізації через закони про освіту, публічне управління, інформаційну політику, медіа тощо [7, с. 235-248].

Правова освіта, як центральний елемент цього процесу, повинна орієнтуватись не лише на передачу знань, а на формування ціннісної компетентності громадянина здатності до правового мислення, критичного аналізу, усвідомлення прав і відповідальності [12, с. 164-188]. У цьому контексті вона стає підґрунтям для розвитку демократичного, правоспроможного суспільства, в якому право сприймається не як зовнішній примус, а як внутрішня норма, що забезпечує соціальну злагоду, сталість інститутів та громадську довіру до держави. Отже, перспективи правового виховання нерозривно пов'язані з баченням держави як сервісного, інклюзивного та відповідального інституту, що здатен діяти на засадах верховенства права у постійній взаємодії з правосвідомим громадянином.

У сучасному глобалізованому світі правове виховання дедалі більше розглядається як системна складова публічної політики, орієнтованої на формування демократичного

правопорядку, соціальної інтеграції та стійкості інституцій. Найбільш ефективні моделі функціонують у країнах Північної Європи (Швеція, Фінляндія), Німеччині, Канаді, а також у Японії, де правова просвіта інтегрована в цілісну національну стратегію формування правосвідомого громадянина [5, с. 38-52].

У Швеції, зокрема, правове виховання є частиною загальної системи громадянської освіти, що починається ще в початковій школі й триває впродовж усього життя громадянина. Ставка робиться не лише на знання правових норм, а на ціннісно-орієнтоване мислення, розвиток здатності до критичної оцінки правових ситуацій, поваги до верховенства права й прав іншої людини. У Фінляндії особливу увагу приділено неформальній освіті та участі молоді в демократичних процесах [7, с. 139-154]. У Канаді правове виховання відбувається через взаємодію держави з неурядовими організаціями та корінними спільнотами, забезпечуючи культурну чутливість освітніх програм. Японська модель базується на глибокому зв'язку між традиційною етикою та сучасною юридичною культурою, підкреслюючи внутрішню відповідальність перед законом як моральний обов'язок [8, с. 204-231].

Україна, попри наявні фрагментарні ініціативи, досі не має комплексної моделі правового виховання. Проте саме сьогодні, в умовах війни, євроінтеграції та глибоких внутрішніх трансформацій, актуалізується необхідність перейняття найкращих міжнародних практик. Насамперед, це стосується інституційної інтеграції правового виховання у всі рівні освіти, починаючи з дошкільної ланки, формування національної правопросвітницької стратегії, а також підтримки громадянських ініціатив у сфері правової культури [1, с. 34-40].

Приклад Швеції засвідчує, що тривала правова соціалізація, здійснювана в контексті прав людини та демократичної етики, має довготривалий вплив на стабільність політичної системи. Так само і канадський досвід інтеграції мультикультурних наративів у правову освіту є релевантним для України з її багатонаціональним та регіонально диференційованим складом. Фінський підхід до інклюзивності та акценту на здатності до самостійного правового мислення також може бути цінним орієнтиром для модернізації української системи освіти й просвіти.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що для імплементації міжнародного досвіду в Україні необхідні три передумови: по-перше, концептуалізація правового виховання як пріоритетної сфери державної політики; по-друге, створення мережових інституційних механізмів з активною участю громадянського суспільства; по-третє, адаптація змісту правової освіти до ціннісного, історико-культурного та соціального контексту українського суспільства. Такий підхід здатен не лише підвищити ефективність реалізації функцій держави, а й закласти основи сталого правопорядку, легітимного в очах правосвідомого громадянина.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрусишин Б.І. Правове виховання у демократичному суспільстві: український контекст. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса*. 2021. № 4. С. 34-40.
2. Воронова Л.К. Інституційне забезпечення правового виховання в публічному управлінні: проблеми модернізації. *Державне управління: теорія і практика*. 2021. № 2. С. 79-86.
3. Кравченко С.І. Ціннісно-орієнтований підхід у системі правової освіти: соціологічний вимір. *Соціологія права*. 2020. № 3. С. 203-209.
4. Шевчук А.М. Освітній дискурс правової культури в умовах цифрової трансформації. *Освіта і право*. 2022. № 1. С. 73-78.
5. Council of Europe. *Learning to Be a Citizen: Handbook on Human Rights Education*. Strasbourg : Council of Europe, 2021. 52 p.
6. European Wergeland Centre. *Democracy and Human Rights in Teacher Education: Trends and Recommendations*. Oslo : European Wergeland Centre, 2022. 60 p.
7. Horder J. *Teaching Law in the 21st Century: Pedagogy, Values and the Public Good*. Oxford : Hart Publishing, 2019. 250 p.
8. Kagan R. A. *Adversarial Legalism: The American Way of Law*. Cambridge, MA : Harvard University Press, 2020. 320 p.
9. Legrand P. *Comparative Legal Studies and the Matter of Education*. Cambridge : Cambridge University Press, 2021. 305 p.
10. Macdonald R. A. *Pluralism in Law and Legal Education*. Osgoode Hall Law Journal. 2021. Vol. 58. P. 112-135.
11. Menkel Meadow C. Why and How to Study "Law and Society" in a Global Context. *Annual Review of Law and Social Science*. 2018. Vol. 14. P. 67-84.
12. Post R. *Law and the Public Sphere: Jurisprudence Between Discourse and Power*. New Haven, CT : Yale University Press, 2020. 288 p.
13. UNICEF. *Legal Empowerment and the Role of Education in Strengthening Rule of Law*. New York : UNICEF, 2022. 48 p.
14. United Nations Development Programme (UNDP). *Strengthening Civic Education for Democratic Resilience*. New York : UNDP, 2023. 36 p.